

भक्तपुर जिल्लाको वागेश्वरी क्षेत्रमा प्रचलित लोककथाको अध्ययन

त्रिभुवनविश्वविद्यालय, मानविकी तथा सामाजिकशास्त्र सङ्कायअन्तर्गत
नेपाली केन्द्रीयविभागको स्नातकोत्तर तह दोस्रो वर्षको दसौं
पत्र(५४०-६) को आंशिकप्रयोजनकालागि प्रस्तुत

अध्ययनपत्र

अध्ययनकर्ता

रूपा गिरी

प्राइभेट

कीर्तिपुर

२०७५

कृतज्ञताज्ञापन

स्नातकोत्तर तह दोस्रो वर्षको दसौं पत्रको आंशिकप्रयोजनकालागि प्रस्तुतगरिने अध्ययनपत्रको योजनाअनुसार मैले भक्तपुर जिल्लाको वागेश्वरी क्षेत्रमाप्रचलितलोककथाहरूको संकलन र विश्लेषणको अध्ययनपत्रहो । सम्बन्धित क्षेत्रमापुगेर अध्ययनकार्यमालागनुपर्दा यस अध्ययनपत्रको लेखनमानिकै विलम्बहुनगयो ।

यसको लेखन कार्यमा धेरैतिरबाट सद्भावना, शुभेच्छा, सल्लाह सहयोग भएका छन् । यस क्रममामलाई कुशलनिर्देशनगर्नुहुने गुरु प्रा.डा. खगेन्द्रप्रसाद लुइटेलज्यूलाई हार्दिक कृतज्ञता अर्पण गर्दछुनिर्देशनमा रहीउक्त क्षेत्रको परिधिमा रहेकाकथालाई सङ्कलन गरी विश्लेषण गर्ने प्रयास गरेको छु । उहाँहरूको सहयोग र सुभावनपाएको भए यस अध्ययनपत्रको पूर्णता सम्भवथिएन । उहाँहरूबाट प्राप्तअमूल्य सहयोगकालागि म हार्दिक कृतज्ञता प्रकट गर्दछु । त्यसै गरेर अध्ययपत्रतयार पार्ने क्रममा घरायसीव्यवहारमा सहयोग गर्नुहुने हरिशरण पुरी, साथीबिमलाकार्की प्रति म आभार प्रकट गर्दछु ।

अन्त्यमा यस अध्ययनपत्रलाई उचितमूल्याङ्कनकोलागि नेपाली केन्द्रीयविभागमा पेसगर्दछु ।

अध्ययनकर्ता

.....

रूपागिरी

त्रि.वि.द.नं.-६-१-२-१६६-९६

परीक्षाको रोल नं. ४०००४० /२०७१

शैक्षिक सत्र : (२०६९-२०७०)

मिति :

विषयसूची
पहिलो परिच्छेद
अध्ययनपत्र परिचय

१.१ विषयपरिचय	१
१.२ समस्याकथन	१
१.३ उद्देश्य	२
१.४ पूर्वकार्यको समीक्षा	३
१.५ अध्ययनको औचित्य	३
१.६ सामाग्री सङ्कलनविधि	३
१.७ अध्ययनको सीमाङ्कन	३
१.८ सैद्धान्तिक ढाँचा र अध्ययनविधि	३
१.९ अध्ययनपत्रको रूपरेखा	४

दोस्रो परिच्छेद

भक्तपुर जिल्ला र वागेश्वरी क्षेत्रको सङ्क्षिप्त परिचय

२.१ भक्तपुर जिल्ला र वागेश्वरी क्षेत्रको परिचय	५
२.१.२ ऐतिहासिक पृष्ठभूमि	५
२.१.३ भक्तपुर जिल्लाको नामकरण	७
२.३ वागेश्वरी क्षेत्रको सङ्क्षिप्त परिचय	८

तेस्रो परिच्छेद

भक्तपुर जिल्लाको वागेश्वरी क्षेत्रमा प्रचलित लोककथा सङ्कलन

४.१ विषयप्रवेश	१०
४.२ किसान परिवारको कथा	१०
४.३ कागको कथा	१४

४.४ राक्षसको अन्त्य	१६
४.५ लक्षण	१८
४.६ ब्राहमणको कथा	२१
४.७काले राजकुमार	२४
४.८ अनौठा राजा	२७
४.९चलाखमन्त्री	३०
४.१० मिहिनेतको फल	३२
४.११ बाखाको कथा	३४
४.१२ सासू बुहारीको कथा	३७
४.१३पाको मान्छे	३९
४.१४भावीले लेखेका कुरा	४१

चौथो परिच्छेद

सङ्कलितलोककथाहरूको वर्गीकरण र विश्लेषण

४.१ सङ्कलितलोककथाको वर्गीकरण र विश्लेषण	४३
४.२मानिस र पशुपंक्षीसम्बन्धीलोककथाविश्लेषण	४४
१. बाखाको कथा	४४
२. लक्षण	४४
३. कागको कथा	४५
४.३ सामाजिकलोककथासम्बन्धीलोककथाविश्लेषण	४५
१. किसान परिवारको कथा	४५
२. सासू बुहारीको कथा	४६
३. अनौठा राजा	४६
४. मिहिनेतको फल	४७

५. चलाखमन्त्री	४८
६. पाको मान्छे	४८
४.४ पौराणिक लोककथासम्बन्धी लोककथाविश्लेषण	४९
१. ब्राहमणको कथा	४९
२. भावीले लेखेका कुरा	५०
३. राक्षसको कथा	५१

पाँचौँ परिच्छेद
सारांश तथानिष्कर्ष

५.१ सारांश	५२
५.२ निष्कर्ष	५३

परिशिष्ट

सन्दर्भ सामग्रीसूची